

**О.В. Литвинчук, к.філос.н., доц.
О.Й. Юрківський, к.е.н., доц.**

Державний університет «Житомирська політехніка»

Міграційні процеси в Україні: загрози в умовах російсько-української війни

Досліджено міграційні процеси в Україні останнього десятиліття, а також питання сучасної міграційної кризи, що виникла в результаті російсько-української війни. Розкрито перспективу динаміки міграції як складного та багатоаспектного феномена. Охарактеризовано особливості та тенденції міграційних процесів, що відбувалися до початку російсько-української війни і після жорстокого вторгнення рф. Проаналізовано основні групи мотивів, що є основою міграційних процесів: політичні, військові, економічні, соціальні та екологічні.

Визначено кількісну складову іммігрантів в Україні та зроблено порівняльний аналіз за останнє десятиліття. Виявлено еміграційні потоки з метою працевлаштування, отримання освіти, що простежувалися в Україні до війни. Проаналізовано статистичну складову нелегальних мігрантів.

Охарактеризовано сучасні міграційні виклики, спричинені війною в Україні. Узагальнено наслідки та загрози міграційної кризи, а також зазначено переваги. Розглянуто проблеми інтеграції українських біженців в європейську спільноту. Наголошено на позитивному потенціалі міграції для розвитку приймаючих держав. А також проаналізовано особливості успішної політики рееміграції українських біженців.

Ключові слова: міграція; імміграція, еміграція, нелегальні мігранти, міграційна політика, міграційна криза, російсько-українська війна, рееміграція.

Постановка проблеми. Міграція – складне та багатоаспектне соціальне явище. Війна та сучасні глобалізаційні процеси надзвичайно загострили політичні та економічні проблеми, які потребують негайного комплексного підходу щодо їх системного вирішення. Будь-які зволікання призводять до поглиблення політичних конфліктів, загострення економічної нестабільності, зумовлюючи міграційну кризу, що стає глобальною загрозою для існуючої системи.

У сучасних реаліях сфера державного управління міграційними процесами перенасичена різноманітними проблемами, породжуючи значні перепони на шляху до досягнення завдань і цілей міграційної політики. До початку повномасштабного вторгнення російської федерації вивчення міграційних особливостей, а також причин міграції українського населення було більшою мірою спрямоване на впровадження попереджувальних заходів. Наразі постає потреба не стільки в превентивних діях щодо еміграції українців, що зумовлена об'єктивною необхідністю збереження, порятунку життя та пошуку безпечного притулку, скільки в ініціюванні та розробці державних проєктів, спрямованих на успішне проведення процесів рееміграції українського населення до України. Варто зазначити, що в багатьох випадках такий процес важливий не лише для українського суспільства та держави в цілому, але й для країн-реципієнтів українських вимушених мігрантів, адже за кордоном українські громадяни спричиняють проблеми щодо пошуку житла та перенасичення ринку праці. Питання повернення українських громадян до України може стати серйозною глобальною проблемою, про вирішення якої варто замислюватися вже сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток теоретико-прикладних досліджень у сфері міграційної політики зробили такі українські науковці, як А.Власюк, П.Гайдуцький, О.Лютяк, Ю.Макогон, О.Мельниченко, О.Риндзак, У.Садова [13], З.Смутчак, Є.Соловійов [17], К.Топчій, Л.Цимбал, Н.Шульга. Проблему трудової міграції в Україні досліджують О.Баула, А.Курбет [3], О.Лютяк, О.Малиновська [5]; освітню міграцію – Л.Беззубко, Т.Гнатюк, К.Топчій; нелегальну міграцію – О.Позняк; вимушену міграцію – Е.Лібанова [4], В.Щербак; міграцію до країн ЄС – О.Левицька, Ю.Чалюк; внутрішню міграцію – О.Гаврилук.

Основним аспектам міграційних процесів присвячено наукові праці багатьох вітчизняних дослідників. Причини трудової міграції українців обґрунтовано та проаналізовано Е.Лібановою в роботі «Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки» [4]. Дослідник О.Курбет у праці «Міжнародна трудова міграція в незалежній Україні: риси та особливості» [3] аналізує характерні ознаки процесів трудової міграції не лише в українській площині цього виду міграції, але й обґрунтовує міжнародну міграцію в умовах українських реалій. У роботі «Трудова міграція громадян України за кордон виклики та шляхи реагування» [5] О.Малиновська вивчає трудову міграцію українських громадян, а також окреслює її параметри, вказуючи на наслідки цих процесів та пропонуючи можливі шляхи вирішення складних проблемних питань. У праці Є.Соловійова «Внутрішня вимушена міграція: український вимір» [17]

визначено провідні державні механізми, за допомогою яких регулюється внутрішня вимушена міграція, зважаючи на приклади інших країн. Дослідженнями питань рееміграції українських громадян займаються З.Смутчак: «Управління процесами рееміграції на етапі інтегрування України до європейського простору», а також У.Садова «Рееміграція як механізм соціальної політики у справах внутрішньо переміщених осіб в Україні» [13].

Проте, незважаючи на значний науковий доробок, сучасні реалії породжують ускладнення міграційних процесів, зумовлюючи потребу в подальшому багатоаспектному дослідженні міграційної сфери.

Мета наукової розвідки – дослідити міграційні процеси в Україні останнього десятиліття, а також проблему сучасної міграційної кризи, що виникла в результаті російсько-української війни, проаналізувати її наслідки і загрози та запропонувати шляхи успішної рееміграції українських біженців.

Викладення основного матеріалу. XXI ст. відзначається значним поглибленням інтеграційних процесів, що активно впливають не лише на стабільність країни, а й на стан національної економіки, на якість життя та рівень добробуту, а також на освіту, тим самим спричиняючи інтерес щодо їх наукового дослідження та обґрунтування. Війна в Україні суттєво послабила глобальну економічну безпеку, а також ґрунтовно підвищила геополітичну розбалансованість світу, торкнувшись економічних інтересів багатьох країн, де зовнішня трудова міграція стала об'єктивною реальністю.

Тема міграції для України є особливо актуальною в умовах війни, оскільки ми спостерігаємо за підвищенням безробіття, масовим виїздом громадян за кордон, економічною та політичною нестабільністю. У найближчому майбутньому питання рееміграції українських громадян стане серйозною проблемою, що матиме вплив не лише на подолання руйнувань та втрат, спричинених військовим конфліктом, а й на відновлення соціально-економічної стабільності держави.

Таким чином міграція є важливим об'єктом досліджень не лише на світовому рівні, але й в Україні в цілому як в теоретичному, так і в практичному аспектах.

Вторгнення російської федерації наразі є найсуттєвішою, проте не єдиною причиною міграції українського населення. Так, О.Сидорчук зазначає, що «взаємозв'язок міграційних процесів та рівня соціальної і економічної безпеки в цьому контексті є прямим і очевидним, адже саме ті загрози і виклики, які панують у суспільстві і не дають змоги населенню мати належний рівень добробуту, спонукають його мігрувати та шукати кращого життя на інших територіях, незаконна та неконтрольована міграція сприяють посиленню політичного та релігійного екстремізму, створюють необхідні умови для виникнення розбіжностей» [16, с. 10].

Для кращого розуміння міграційних процесів варто спочатку зосередитися на тих мотивах, що найбільше стимулюють міграційні процеси. Можливі мотиви міграції досить ґрунтовно класифіковано в наукових доробках Б.Дмитрука та М.Романюк. Науковці запропонували поділ цих мотивів на окремі групи.

По-перше, «політичні мотиви, до яких відносяться різні види дискримінації від релігійної і расової до гендерної, незадоволеність законодавством та політичним укладом у країні, політичні переслідування, проблема корупції, низьке соціальне забезпечення, заборона одностатевих шлюбів та політична нестабільність.

По-друге, військові мотиви, що характеризуються військовими конфліктами на території держави та стимулюють евакуацію чи реєвакуацію з країни або всередині країни.

Наступна група – економічні мотиви, що пов'язані з економічною складовою життя індивіда, яка включає в себе такі чинники, як низька заробітна плата, неможливість кар'єрного зростання, відсутність фінансування в певних галузях, неякісна інформаційна та технічна бази, пошук високоякісної освіти, нестабільна економічна ситуація в країні та зростання безробіття. Четверта група включає в себе соціальні мотиви, до яких, наприклад, можна віднести возз'єднання сім'ї, рекреація, здоров'я, низький соціальний статус, шлюб, забезпечення добробуту родини. А також екологічні мотиви, що включають в себе екологічні катастрофи, забруднення навколишнього середовища, повені та засухи» [20, с. 46].

Для розуміння та дослідження будь-якого аспекту міграційних процесів надзвичайно важливим є аналіз динаміки ситуації. Щодо імміграції до України, то показники з 2014 року лише зростають (табл. 1). Аналізуючи інформацію, наведену в таблиці 1, можна зазначити, що війна суттєво не вплинула на кількісну складову іммігрантів у нашій країні. За даними ДМСУ, кількість осіб на обліку іммігрантів в Україні значно зросла. Починаючи з 2014 до 2022 р. ця кількість збільшилася на 51 995 осіб, щорічно збільшуючись з 2016 року в середньому на 10 тисяч осіб. Невелике падіння спостерігається з 2014 до 2015 р., що можна сміливо обґрунтувати військовим конфліктом на Сході країни: у 2014 році – 252 974; 2015 р. – 250 933. Погіршення добробуту населення, військовий конфлікт та економічна криза призвели до зменшення привабливості України для іноземців. Із 2016 року ситуація стабілізувалася та зросла до попередніх показників. Як бачимо, навіть війна суттєво не завадила імміграційним процесам, кількість іммігрантів постійно зростає, проте за даними 2023 року несуттєво зменшилася [1].

Разом із тим вагомим впливом на кількісну імміграційну складову із 2000 року стало зменшення кількості дозволів, що видаються на імміграцію. Без цих дозволів неможливо отримати постійну або тимчасову посвідку на проживання. Із 2000 до 2022 р. кількість цих дозволів скоротилася з 25 тисяч на рік до 12 тисяч, в основному у зв'язку з пандемією COVID-19, а зараз через вторгненням російської федерації [1].

Таблиця 1

Кількість зареєстрованих іммігрантів в Україні
з початку військової агресії росії 2014 року станом на березень 2023 рік

Період	Кількість іммігрантів, що перебувають на обліку
Перебуває на обліку іммігрантів станом на 31.12.2014	252 974
Перебуває на обліку іммігрантів станом на 01.01.2016	250 933
Перебуває на обліку іммігрантів станом на 01.01.2017	252 496
Перебуває на обліку іммігрантів станом на 01.01.2018	264 732
Перебуває на обліку іммігрантів станом на 01.01.2019	276 352
Перебуває на обліку іммігрантів станом на 31.12.2019	284 799
Перебуває на обліку іммігрантів станом на 31.12.2020	293 614
Перебуває на обліку іммігрантів станом на 31.12.2021	303 115
Перебуває на обліку іммігрантів, станом на 31.12.2022	304 969
Перебуває на обліку іммігрантів, станом на 31.03.2023	304 752

Джерело: створено автором на основі [1]

Як зауважує І.Хомишин, «освітня міграція та спрощення процедури отримання посвідки на проживання та громадянства України випускниками вузів, могли б сприяти притоку кваліфікованих іноземних громадян з-за кордону. Україна повинна стати конкурентною на ринку освітніх послуг, тоді сформується системний рух інтелекту, капіталів, інформації в двох взаємно симетричних напрямках, що призведе до нового позитивного бачення освітньої міграції» [19, с. 113].

Приїзд кваліфікованих іммігрантів до України стимулює розвиток конкурентоспроможності українських товарів та підвищує продуктивність праці, разом із тим не потрібно суттєво витратитися на освіту цих громадян. Зміна законодавства України в напрямку полегшення залучення іноземних інвестицій спростила процедуру працевлаштування іноземців на українських посадах. Низька платня за іноземну робочу силу позитивно впливає на продуктивність праці. Разом із тим спостерігається зниження темпів старіння нації за рахунок приїзду іммігрантів [14].

Ще двома суттєвими категоріями іммігрантів (власниками тимчасової чи постійної посвідки на проживання) в Україні, є студенти та трудові мігранти. В цілому на 2020–2021 навчальний рік в Україні навчалось 76 548 іноземних студентів із 155 країн світу. З 2011 року ця цифра зросла майже на 23 тисячі осіб, найнижча кількість припадає на 2014 рік, а найвища – на 2019 перед початком COVID-19 (2011 рік – 53 664; 2012 рік – 60 480; 2013 рік – 69 969; 2014 рік – 63 172; 2015 рік – 63 906; 2016 рік – 64 066; 2017 рік – 66 310; 2018 рік – 75 605; 2019 рік – 80 470; 2020 рік – 76 548) [9].

Іноземні студенти, що навчаються в Україні (73 %) приїхали з Індії, Марокко, Туркменістану, Азербайджану, Нігерії, Китаю, Туреччини, Єгипту, Ізраїлю та Узбекистану. Проте чисельність студентів із початком російсько-української війни суттєво знизилася, через неможливість навчатися під час війни.

Заслугове на увагу категорія біженців та людей, що потребують додаткового захисту в Україні. На кінець 2020 року кількість іноземців, яких визнано біженцями в Україні, становила 1 273 особи, на кінець 2021 року – 1326 осіб, у 2022 році – 1510 осіб. Ще 887 осіб визнано такими, що потребують додаткового захисту в 2020 році, а на кінець 2022 року – 1 013 [1].

Більшою мірою мігрують в Україну чоловіки, навіть за умови входження України до списку держав із найбільш фемінізованим складом мігрантів. За даними ООН, у 2020 році жінки становили 57 % від загальної кількості мігрантів в Україні [1].

Не менш важливою та суттєвою групою міграційного складу в Україні є нелегальні мігранти або мігранти з нерегульованим статусом. Дослідниця Н.Орловська зауважує, що «Україна є і донором, і реципієнтом та транзитером для нелегальних мігрантів. Відповідно, на території України також є приклади трудової експлуатації нелегальних мігрантів. Нелегальна трудова міграція є негативним явищем, організація якого здійснюється переважно злочинними угрупованнями під прикриттям легальних суб'єктів господарювання, що спеціально створюються або використовуються для полегшення вчинення правопорушень та уникнення контролю правоохоронних органів» [10, с. 74].

Науковці В.Пивоваров та К.Петраш наголошують на важливості проблеми «незаконної міграції, яка пов'язана, по-перше, зі складністю визначення кількісних параметрів явища; по-друге, з неоднозначністю та різними спричиненими наслідками; по-третє, недостатнім дослідженням проблеми нелегальної міграції в умовах реструктуризації світової економіки. Нелегальна міграція тісно пов'язана з різноманітними

видами корпоративної транскордонної злочинності, зокрема з контрабандою зброї, наркотиків, торгівлею людьми, поширенням тероризму. Масштаби тіньових надприбутків лише від організації нелегальних міграційних потоків сягають мільярдів доларів США на рік» [12, с. 198–199].

Проблема нелегальної міграції актуальна і для сьогодення. Кількість виявлених нелегальних мігрантів за даними ДМСУ зростала щорічно з 2014 р., проте зменшилася втричі у зв'язку з кovidними обмеженнями в 2020 р. У 2022 р. у зв'язку з війною цифра нелегальних мігрантів скоротилася.

Разом із тим, відповідно до оцінки МОМ, загальна кількість мігрантів в Україні з нерегульованим статусом на 2020 рік становила від 37,7 до 60,9 тисяч осіб [6].

Щодо еміграції, то в Україні до початку повномасштабного вторгнення простежувалася тенденція зростання кількості громадян, які подавали заявки для отримання дозволу на проживання в країнах ЄС. Найбільше українців виїхало за кордон із метою працевлаштування або отримання освіти в 2021 р. Державний центр зайнятості зафіксував, що за межами України було працевлаштовано 112 716 осіб, з яких 80 494 працівники, задіяні у роботі тривалістю до 6 місяців, а 848 осіб – від 2 років та більше. Водночас у 2016 р. таких осіб було 79 203, з яких 55 372 особи були залучені у роботі тривалістю до 6 місяців і лише 97 осіб від 2 років і більше. З 2012 до 2020 р. кількість українців з досвідом трудової міграції у них або членів їхньої сім'ї збільшилася з 13,7 до 29,7 %. Зниження простежується в 2020 році через ускладнення транскордонних переміщень у зв'язку з заходами проти пандемії COVID-19 [18].

Трудові мігранти в 2021 році обирали Кіпр – 22 818, Польщу – 18 559, Велику Британію – 9 526 та Німеччину – 9 206 осіб. Країнами, що були найбільше зацікавлені українськими трудовими мігрантами були Польща, Німеччина та Чехія [8].

Як зауважує ЮНЕСКО, у 2021 р. з метою освітньої міграції за кордоном перебувало 77 586 українців. Із 2020 р. кількість українських студентів за кордоном збільшилася в 4 рази порівняно з 2012 р.: Польща (26 938 осіб), Германія (6 313 осіб), Чехія (3 132 особи) та Словаччина (2 911 осіб). В інших країнах кількість українських студентів не перевищувала 2 тисяч [22].

Не менш важливою категорією є нелегальні мігранти з України. Кількість таких осіб, наприклад, на території ЄС зростала щорічно з 2014 р., досягнувши у 2020 р. відмітки у майже 50,5 тисяч осіб (до прикладу, 2012 р. – 12 375; 2016 р. – 29 405; 2019 р. – 41 350; 2020 р. – 50 415) [21].

Грунтовно ситуація змінилася з 24 лютого 2022 р. з початком війни, яка спричинила глобальну міграційну кризу через переміщення великої кількості українців у безпечні для перебування місця в Україні та за кордоном. Це найбільша в Європі після Другої світової війни міграційна криза.

Із перших днів війни Європа доклала неймовірних зусиль щодо прийняття мільйонів українців. Уряди європейських країн, небайдужі європейці, змобілізували мільярди євро на облаштування центрів соціальної допомоги, місць догляду за дітьми, лікарень і шкіл для постраждалих українців. Тисячі українців покинули територію України протягом перших кількох днів після початку війни, мігрувавши в найближчі сусідні країни: Польщу, Угорщину, Румунію, Німеччину та Словаччину. Багато з постраждалих переїхали до родичів, які проживають за кордоном.

Координатор надзвичайної допомоги ООН Мартін Гріффітс 6 лютого 2023 р., під час виступу на засіданні Ради Безпеки ООН у Нью-Йорку, навів такі дані: унаслідок розпочатої рф війни проти України близько 8 мільйонів українців виїхали до сусідніх країн, рятуючись від бойових дій, ще 5,3 мільйона українців стали внутрішньо переміщеними особами, шукаючи притулку у власній країні. Крім того 17,6 мільйона осіб, або майже 40 відсотків населення України, потребували гуманітарної допомоги [11].

У березні 2022 року Європейський Союз вперше застосував Директиву про тимчасовий захист, яка дає українцям право на проживання, працю, доступ до освіти, право на медичну та соціальну допомогу у 26 із 27 країн – членів ЄС. Кількість українських біженців є вражаючою (табл. 2).

Таблиця 2

Кількість українських біженців, що перебуває в країнах ЄС (дані ООН на січень 2023 рік)

Країна	Кількість зареєстрованих біженців із України	Відсоток українських біженців від населення країни (%)
1	2	3
Чехія	473 736	4,4
Польща	1 546 354	4,1
Молдова	100 494	3,9
Естонія	41 874	3,2
Литва	72 480	2,6
Латвія	44 587	2,4
Болгарія	148 451	2,2
Словаччина	105 124	1,9

Закінчення табл. 2

1	2	3
Ірландія	69 671	1,4
Німеччина	1 021 667	1,2
Австрія	90 994	1,0
Швейцарія	77 045	0,9
Румунія	102 039	0,5
Нідерланди	85 210	0,5
Угорщина	33 316	0,3
Іспанія	160 287	0,3
Італія	166 467	0,3
Велика Британія	152 200	0,2
Франція	118 994	0,2

Джерело: створено автором на основі [2]

Разом із тим не потрібно забувати, що за даними ООН на початок 2023 р. на території країн-агресора – Росії та Білорусі перебуває 2,9 мільйона депортованих та добровільно переміщених українців.

Аналізуючи таблицю 2, ми бачимо, що Польща, Німеччина і Чехія прийняли найбільшу кількість українських біженців. Польща та Німеччина навіть дозволили українським біженцям близько року пересуватися в транспорті безкоштовно.

Війна, на жаль, триває, і у випадку погіршення ситуації, кількість біженців автоматично зростатиме.

Трагедія України об'єднала Європу, суттєво змінилася політика європейських держав щодо українських біженців.

Наслідки міграційної кризи для Європи поки невизначені, проте вже є побоювання щодо певних загроз, по-перше, суттєве збільшення мігрантів накладає фінансове навантаження на бюджети країн, а також «бюджети» платників податків.

По-друге, це складне випробування для європейської єдності та цінностей; по-третє, загроза безпеці і благополуччю європейських країн; також загроза виникнення численних соціальних, політичних та економічних проблем; проблема інтеграції українських біженців у європейську спільноту.

Проте, незважаючи на значну кількість недоліків, варто зазначити і переваги.

Національний банк простежив позитивний фактор щодо хвилі біженців із України до ЄС, зауваживши, що українці пожвавили їх економіку, швидко адаптувавшись до нових умов, шукають роботу і платять податки. До прикладу, у Польщі та Естонії українці спричинили справжній купівельний бум. У перші місяці війни українці витрачали в Польщі та інших європейських країнах переважно власні українські заощадження [2].

Вимушені переселенці можуть досить швидко інтегруватися в європейську економіку, розширюючи малий бізнес і сплачуючи податки. Українські переселенці можуть заповнити дефіцит робочої сили, що виник у Польщі та Нідерландах.

Також переселенці можуть забезпечити нестачу персоналу в сфері науки та освіти, бути залученими в готельно-ресторанній справі або доглядати за літніми людьми (влаштувавшись на неповний робочий день).

Значна частина переселенців походить із сільської місцевості, відповідно, вони можуть працювати в селах, займаючись сільським господарством.

Науковці А.Сімахова та І.Церковний виокремили низку позитивних та негативних чинників посилення міграційних процесів в умовах війни. До позитивних вони зарахували «зменшення тиску на економіку та державний бюджет України через виїзд значної кількості населення за кордон; збереження життя молоді та дітей, які покинули Україну в умовах війни; зменшення тиску на ринку праці України; підвищення кваліфікації мігрантів, які після перемоги повернуться до України з новими знаннями та навичками; зростання ВВП України внаслідок грошових переказів мігрантів, що є актуальним в умовах війни; підвищення рівня добробуту та можливість забезпечення сімей мігрантів за рахунок грошових переказів» [15, с. 62–63].

Також зацентувалися на негативних аспектах підвищення міграційних процесів в Україні внаслідок війни: «міграційна та демографічна криза; втрата людського капіталу та інтелектуального потенціалу; нестача висококваліфікованих кадрів, зокрема в сфері безпеки (кібербезпеки) та оборони; виведення бізнесу та активів за кордон; економічний спад та зростання інфляції» [15, с. 63].

Надзвичайно актуальною для сьогодення постає проблема перед державою щодо успішної політики повернення українських біженців на батьківщину. Для цього необхідно чітко розуміти ті чинники, що були найвпливовішими під час ухвалення рішення: руйнування помешкань, у зв'язку з цим житлова політика після війни має стати однією з пріоритетних.

Не менш важливим є той факт, що чимало вимушених мігрантів виїхали разом із дітьми. Державі варто дбати про те, аби ці діти не втрачали зв'язок із Україною. Активний розвиток програм дистанційного навчання за українською програмою дозволить дитині обирати між іноземною та українською вищою школою.

Досить вагомою складовою з повернення мігрантів є наявність можливостей для заробітку. Ця проблема частково вирішиться шляхом нестачі робочої сили після війни, підштовхуючи роботодавців до підвищення заробітної плати, проте держава повинна буде сприяти працевлаштуванню.

Уряд країни має створити максимально сприятливі умови для розвитку малого бізнесу, тим самим заохочуючи українців повертатися на батьківщину.

Водночас, якою б ефективною не була політика держави, потрібно розуміти, що українці, які виїхали за кордон, усі назад не повернуться. Біженці, які втратили абсолютно все в Україні, розпочали нове життя за кордоном, у них може не виникнути бажання проходити цей шлях ще раз в Україні.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, останнє десятиліття Україна активно виконувала функцію не лише однією з найбільших країн-донорів робочої сили для Європи, а й країни-реципієнта. Щодо особливостей міграції в Україну, то кількість іммігрантів із року в рік зростала. Приїзд кваліфікованих іммігрантів покращує продуктивність праці та не потребує суттєвих витрат на освіту. Також цей процес позитивно впливає на зниження темпів старіння нації за рахунок приїжджих іммігрантів.

Варто зважати на досить суттєву групу імміграційного складу – нелегальні мігранти або мігранти з нерегульованим статусом, кількість яких зростає.

Щодо особливостей зовнішньої міграції, то основними причинами від'їзду було працевлаштування та освіта. Українці отримували меншу кількість дозволів від України на виїзд, проте більша кількість прагнула до постійного місця проживання за кордоном.

Не менш важливим є розуміння результатів та наслідків міграційних процесів, які зараз переживає Україна. До результатів можна впевнено зарахувати той іноземний досвід, який українці здобувають, перебуваючи за кордоном, та реалізацію здобутих знань у контексті розвитку нашої країни. Це стосується іноземної освіти для українських студентів, робочих поїздок за кордон, а також спільних проектів із іноземцями. Такий ланцюжок допомагає Україні асимілюватися в міжнародній спільноті, позитивно впливає на репутацію українців за кордоном, максимально оптимізує та модернізує процеси виробництва.

Проте повномасштабне вторгнення РФ змінило всі попередні тенденції міграційних процесів. З України виїхали та продовжують виїжджати жінки, діти та літні люди. До війни більшою мірою переважали економічні мотиви еміграції, проте війна уніфікувала ці мотиви, наразі основним та єдиним є збереження життя.

Така масштабна хвиля емігрантів спричинила безліч проблем соціального, економічного, демографічного та безпекового характеру. За своїми кількісними показниками, часовими межами, географією охоплення сучасна українська вимушена міграційна криза перевершує всі попередні. Для України ж еміграція в таких обсягах є значним викликом, оскільки після перемоги країна потребуватиме людського капіталу в усіх сферах життєдіяльності.

Наразі держава підтримує вимушених переселенців і закликає виїжджати аби не наражати себе на небезпеку, проте переважна більшість готова повернутися до України задля її відбудови. Усе залежатиме від того, скільки часу знадобиться для відбудови економіки та створення робочих місць, і якими будуть гарантії безпечного існування. Держава має зробити все можливе задля повернення та заохочення українських громадян.

Таким чином, проблематика сучасної вимушеної міграційної кризи в умовах російсько-української загарбницької війни набуває особливої актуальності і вимагає негайного вирішення, а питання рееміграції потребує пошуку дієвих альтернативних шляхів.

Список використаної літератури:

1. Державна міграційна служба України : статистичні дані [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/statistichni-dani.html>.
2. Економічна правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/10/695807/>.
3. Курбет О. Міжнародна трудова міграція в незалежній Україні: риси та особливості / О.Курбет // Історія народного господарства та економічної думки України. – 2020. – Вип. 53. – С. 363–386.
4. Лібанова Е. Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки / Е.Лібанова // Демографія та соціальна економіка. – 2018. – № 2. – С. 11–26.
5. Малиновська О. Трудова міграція громадян України за кордон: виклики та шляхи реагування / О.Малиновська // Ринок праці та зайнятість населення. – 2018. – № 3. – С. 39–44.
6. Міграція в Україні: цифри і факти. – 2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/migration_in_ukraine_facts_and_figures_2021-ukr_web.pdf.

7. Офіційний сайт Державної міграційної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/statistichni-dani.html>.
8. Офіційний сайт Державного центру зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.dcz.gov.ua>.
9. Офіційний сайт Українського державного центру міжнародної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://studyinukraine.gov.ua>.
10. Орловська Н.А. Актуальні питання запобігання нелегальній трудовій міграції у контексті Стратегії державної міграційної політики України / Н.А. Орловська // Проблеми реалізації Стратегії державної міграційної політики України : зб. матеріалів наук.-практ. конф. – Київ : НІСД, 2019. – С. 73–77.
11. ООН: Близько восьми мільйонів українців утекли від війни [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.dw.com/uk/oon-blizko-vosmi-miljoniv-ukrainciv-utekli-vid-vijni/a-64628526>.
12. Пивоваров В. Кримінологічний аналіз світової нелегальної міграції: український аспект / В.Пивоваров, К.Петраш // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2019. – № 1. – С. 195–199.
13. Садова У. Реєміграція як механізм соціальної політики у справах внутрішньо переміщених осіб в Україні / У.Садова, Р.Рісна // Регіональна економіка. – 2015. – № 2. – С. 55–64.
14. Самаєва Ю. Як повернути людей в Україну : інтерв'ю з експертом у сфері міграційної політики Андрієм Гайдуцьким / Ю.Самаєва // ZN.UA. – 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zn.ua/ukr/macrolevel/jak-povernuti-ljudej-v-ukrajinu.html>.
15. Сімахова А.О. Міграційні процеси в Україні в умовах війни: соціальний аспект / А.О. Сімахова, І.О. Церковний // Економіка, управління та адміністрування. – № 4 (102). – 2022. – С. 60–64.
16. Сидорчук О.Г. Міграційні тенденції в Україні: безпековий аспект / О.Г. Сидорчук // Публічне адміністрування: теорія та практика. – 2019. – Вип. 1 (21). – С. 1–12.
17. Соловійов Є. Внутрішня вимушена міграція: український вимір / Є.Соловійов // Evropsky politicky a pravni diskurz. – 2018. – № 5. – С. 37–43.
18. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/mon2020.pdf>.
19. Хомишин І. Причини та наслідки освітніх міграцій / І.Хомишин // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2018. – № 905. – С. 109–116.
20. Шелюк В. Соціальна міграція: етапи, функції, типи / В.Шелюк // Перспективи. – 2001. – № 3 (15). – С. 45–50.
21. An official website of European Union / European Commission [Electronic resource]. – Access mode : https://ec.europa.eu/info/index_en.
22. UNESCO Institute for Statistics website [Electronic resource]. – Access mode : <http://uis.unesco.org/en/home>.

References:

1. Derzhavna mihratsiina sluzhba Ukrainy: statystichni dani, [Online], available at: <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/statistichni-dani.html>
2. *Ekonomichna pravda*, [Online], available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/10/695807/>
3. Kurbet, O. (2020), «Mizhnarodna trudova mihratsiia v nezalezhnii Ukraini: rysy ta osoblyvosti», *Istoriia narodnoho hospodarstva ta ekonomichnoi dumky Ukrainy*, Issue 53, pp. 363–386.
4. Libanova, E. (2018), «Zovnishni trudovi mihratsii ukrainsiv: masshtaby, prychny, naslidky», *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, No. 2, pp. 11–26.
5. Malynovska, O. (2018), «Trudova mihratsiia hromadian Ukrainy za kordon: vyklyky ta shliakhy reahuvannia», *Rynok pratsi ta zainiatist naseleattia*, No. 3, pp. 39–44.
6. *Mihratsiia v Ukraini: tsyfry i fakty*, (2021), [Online], available at: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/migration_in_ukraine_facts_and_figures_2021-ukr_web.pdf
7. Ofitsiyni sait Derzhavnoi mihratsiinoi sluzhby Ukrainy, [Online], available at: <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/statistichni-dani.html>
8. Ofitsiyni sait Derzhavnoho tsentru zainiatosti, [Online], available at: <https://www.dcz.gov.ua>
9. Ofitsiyni sait Ukrainskoho derzhavnoho tsentru mizhnarodnoi osvity, [Online], available at: <https://studyinukraine.gov.ua>
10. Orlovska, N.A. (2019), «Aktualni pytannia zapobihannia nelegalnii trudovii mihratsii u konteksti Stratehii derzhavnoi mihratsiinoi polityky Ukrainy», *Problemy realizatsii Stratehii derzhavnoi mihratsiinoi polityky Ukrainy*, zb. materialiv nauk.-prakt. konf., NISD, Kyiv, pp. 73–77.
11. *OON: Blyzko vosmy milioniv ukrainsiv utekly vid viiny*, [Online], available at: <https://www.dw.com/uk/oon-blizko-vosmi-miljoniv-ukrainciv-utekli-vid-vijni/a-64628526>
12. Pivovarov, V. and Petras, K. (2019), «Kryminolohichni analiz svitovoi nelegalnoi mihratsii: ukrainskyi aspekt», *Aktualni problemy vitchyznanoi yurysprudentsii*, No. 1, pp. 195–199.
13. Sadova, U. and Risna, R. (2015), «Reemihratsiia yak mekhanizm sotsialnoi polityky u spravakh vntrishno peremishchenykh osib v Ukraini», *Rehionalna ekonomika*, No. 2, pp. 55–64.
14. Samaieva, Yu. (2022), «Yak povernuty liudei v Ukrainu», Interviu z ekspertom u sferi mihratsiinoi polityky Andriem Haidutskym, *ZN.UA.*, [Online], available at: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/jak-povernuti-ljudej-v-ukrajinu.html>
15. Simakhova, A.O. and Tserkovnyi, I.O. (2022), «Mihratsiini protsesy v Ukraini v umovakh viiny: sotsialnyi aspekt», *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*, No. 4 (102), pp. 60–64.
16. Sydoruchuk, O.H. (2019), «Mihratsiini tendentsii v Ukraini: bezpekovi aspekt», *Publichne administruvannia: teoriia ta praktyka*, No. 1 (21), pp. 1–12.

17. Soloviov, Ye. (2018), «Vnutrishnia vymushena mihratsiia: ukrainskyi vymir», *Evropsky politicky a pravni diskurz*, No. 5, pp. 37–43.
18. *Ukrainske suspilstvo: monitorynh sotsialnykh zmin*, [Online], available at: <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/mon2020.pdf>
19. Khomyshyn, I. (2018), «Prychyny ta naslidky osvitnikh mihratsii», *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*, No. 905, pp. 109–116.
20. Sheliuk, V. (2001), «Sotsialna mihratsiia: etapy, funktsii, typu», *Perspektyvy*, No. 3 (15), pp. 45–50.
21. European Commission, An official website of European Union, [Online], available at: https://ec.europa.eu/info/index_en
22. UNESCO Institute for Statistics website, [Online], available at: <http://uis.unesco.org/en/home>

Литвинчук Оксана Валеріївна – кандидат філософських наук, доцент кафедри міжнародних відносин та політичного менеджменту Державного університету «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0000-0002-5370-1674>

Наукові інтереси:

- міграційна політика;
- міграційні процеси;
- євроінтеграційні процеси;
- державне управління міграційними процесами.

E-mail: kgn_lov@ztu.edu.ua

Юрківський Олександр Йосипович – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та політичного менеджменту Державного університету «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0000-0003-0297-2519>

Наукові інтереси:

- міжнародне оподаткування
- сучасні економічні теорії

E-mail: yurkivsky@ukr.net

Lytvynchuk O.V., Yurkivsky A.Y.

Migration processes in Ukraine: threats in the conditions of the Russian-Ukrainian war

The migration processes in Ukraine in the last decade, as well as the issue of the modern migration crisis that arose as a result of the Russian-Ukrainian war, were studied. The perspective of the dynamics of migration as a complex and multifaceted phenomenon is revealed. The features and trends of the migration processes that took place before the beginning of the Russian-Ukrainian war and after the brutal invasion of the Russian Federation are characterized. The main groups of motives underlying migration processes are analyzed: political, military, economic, social and environmental.

The quantitative composition of immigrants in Ukraine was determined and a comparative analysis was made for the last decade. The emigration flows for the purpose of employment and education, which were traced in Ukraine before the war, are identified. The statistical composition of illegal migrants is analyzed.

Modern migration challenges caused by the war in Ukraine are identified. The consequences and threats of the migration crisis are analyzed, as well as the advantages are indicated. The problems of integration of Ukrainian refugees into the European community are considered. Emphasis is placed on the positive potential of migration for the development of host states. The peculiarities of the successful policy of re-emigration of Ukrainian refugees are also analyzed.

Keywords: migration; immigration; emigration; illegal migrants; migration policy; migration crisis; Russian-Ukrainian war; re-emigration.

Стаття надійшла до редакції 25.04.2023.